

Artistieke vorming

2de graad D-, D/A- en A-finaliteit
II-ArVo-ddaa

BRUSSEL

D/2021/13.758/004

Versie januari 2022

Disclaimer

Gezien de te grote omvang en gedetailleerdheid van het geheel van de basisvorming en de specifieke vorming zoals bepaald door de Vlaamse regering (eindtermen, specifieke eindtermen, beroepskwalificaties) zal er, in tegenstelling tot het oorspronkelijke opzet van onze leerplannen, veelal onvoldoende ruimte zijn om de leerplandoelen in dit leerplan met voldoende diepgang te realiseren binnen de beschikbare onderwijstijd of voor het schoolbestuur, het lerarenteam of de individuele leraar om eigen inhoudelijke of didactische keuzes te maken.

De leerplannen 2de graad zijn opgesteld onder voorbehoud van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof met betrekking tot het verzoekschrift waarmee de vernietiging van dat decreet wordt gevraagd.

Naargelang de samenstelling van de studierichting waarvoor een leerplan geldt, integreren de leerplandoelen eindtermen basisvorming, cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. In de concordantietabel geven we duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen basisvorming, de cesuurdoelen en/of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie realiseren. De opgenomen cesuurdoelen en de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie werden in overleg met de onderwijsverstrekkers vastgelegd en zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de curriculumdossiers 2de graad.

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Net zoals in de eerste graad zijn de nieuwe leerplannen van de tweede graad ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool en gaan ze uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialogeschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze** na de tweede graad. Het proces van de studiekeuze eindigt immers niet na de eerste graad. In de tweede graad onderzoeken leerlingen meer gericht waar hun capaciteiten liggen en wat hun talenten zijn. Leerplannen zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. De doelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen die voor een bepaalde studierichting kiezen. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen voor een meer geprofileerde studierichting in de derde graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school [zie disclaimer].

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de tweede graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen binnen een finaliteit en een studierichting. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de tweede graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang tussen vakken binnen studierichtingen en over studierichtingen en finaliteiten. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren specifieke vorming om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialogeschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leeransen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving. Scholen

zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.

- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

[zie disclaimer]

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. Ter ondersteuning van leraren(teams) geven we voor bepaalde leerplanonderdelen louter een indicatie van de nodige onderwijstijd. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

1.4 Differentiatie

De nieuwe leerplannen bieden volop kansen om gedifferentieerd te werken. Ze laten toe om te differentiëren op verschillende manieren:

- verschillende inhoudelijke keuzes;
- doelen integreren;
- inhouden verbreden door andere contexten aan bod te laten komen;
- verdieping aanbieden;
- in te spelen op verschillen in het abstractievermogen van leerlingen.

Differentiëren is van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen die starten in een studierichting van de tweede graad en voor wie dit leerplan bestemd is, behoren immers wel tot de doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Dikwijls hebben zij reeds een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de eerste graad, de gevolgde basisoptie, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen.

Ook de motivatie van leerlingen is soms sterk verschillend. Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door het aanbieden van meer kennis of vaardigheden leerlingen uit te dagen.

Verschiede leerinhouden aanbieden aan verschillende leerlingen is één vorm van differentiatie. Andere mogelijkheden zijn differentiëren in didactiek, in graad van autonomie en ondersteuning. De ene leerling kan snel zelfstandig werken, de andere heeft intense begeleiding nodig. In de wenken bij de leerplandoelen verwijzen we soms naar differentiatiemogelijkheden. Dat kan door al dan niet ondersteuning of hulpmiddelen aan te bieden in de vorm van voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...

Didactische differentiatie kan ook betrekking hebben op het flexibel aanwenden van de beschikbare leertijd, zoals variëren in tempo van onderwijzen en in leertempo van leerlingen, de ene leerling of leerlingengroep wat meer tijd geven dan de andere om hetzelfde te leren.

Differentiatie kan ook door leerlingen naar verschillende producten te laten toewerken die dan naar gedifferentieerde vormen van evaluatie leiden.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de samenhang met de eerste graad, de samenhang in de tweede graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle leerplandoelen zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de **tweede graad**. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar relevant verwijzen we ook naar **samenhang met de eerste graad** en naar specifieke items die reeds in de leerplannen van de eerste graad aan bod kwamen.

Tenslotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar beroepskwalificaties.

1.6 Tot slot

[zie disclaimer]

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende

vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische begeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang in de tweede graad

2.1.1 Samenhang over de finaliteiten heen

Er is inhoudelijke verwantschap met het leerplan MEAV (Maatschappelijke, Economische en Artistieke vorming) voor de D- en D/A-finaliteit voor de rubriek 'Artistieke vorming' en met de rubriek 'Artistiek en creatief' van het leerplan Maatschappelijke vorming uit de A-finaliteit.

Het leerplan Artistieke vorming is een leerplan van de algemene vorming. Een aantal doelen van het leerplan Artistieke vorming wordt verdiept en verbreed in het domein Kunst & creatie.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gericht op 1 lesuur en is bestemd voor alle studierichtingen van de doorstroomgerichte, doorstroom-/arbeidsmarktgerichte en arbeidsmarktgerichte finaliteit.

Het vak Artistieke vorming behoort tot het complementair gedeelte. Het leerplan Artistieke vorming bevat ook alle leerplandoelen die in de Artistieke component van MEAV (Maatschappelijke, economische en artistieke vorming) en de rubriek 'Artistiek en creatief' van Mavo (Maatschappelijke vorming) zijn opgenomen.

3 Pedagogisch didactische duiding

3.1 Artistieke vorming en het vormingsconcept

Het leerplan Artistieke vorming is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. We streven in dit leerplan naar een integratie van culturele vorming, maatschappelijke & historische vorming en talige vorming.

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om [kunst](#) en [cultuur](#) te verkennen en te verwerken. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Ze ontwikkelen hun creatief denken en doen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen. Artistieke vorming helpt leerlingen om de eigen perceptie van die realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven.

Maatschappelijke vorming leert leerlingen hun eigen weg en plaats te vinden in de complexe en veelzijdige maatschappij. Leerlingen ontdekken hoe artistieke uitingen doorheen tijd en ruimte hun eigen en andere (sub)culturen beïnvloeden. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld of de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn. Kunst stimuleert de leerlingen om met een kritische en open blik cultuur waar te nemen.

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van talen. Talige vorming ondersteunt de vaardigheid om te communiceren. Ze leert leerlingen van taal te genieten in zijn vele vormen. Leerlingen beleven taal als cultuurverschijnsel en communiceren expressief en creatief. Taal brengt structuur in de eigen gedachten, helpt de realiteit te begrijpen en te structureren.

We stimuleren jongeren om hun **verbeeldingskracht** te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Vanuit kunst gaan leerlingen de dialoog aan met zichzelf, de anderen en de wereld. Door kunst brengen ze die dialoog in beeld (**uniciteit in verbondenheid**). Kunst laat zien hoe **kwetsbaar** jongeren vaak zijn, maar tegelijk ook hoe **beloftevol** ze zijn.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Kunst beleven

Als leraar nodig je leerlingen uit om hen door **kunst** te laten raken. Dat vergt een open houding waarbinnen zintuiglijke waarneming, interactie en esthetisch bewustzijn centraal staan.

Via het beschouwen, het creëren en het reflecteren ontdekken de leerlingen de uniciteit en de mogelijkheden van verschillende **artistieke vormen** zoals (audiovisuele) media, beeld, muziek, dans, woord/drama en cross-overs ertussen.

Kunst verbeelden

Creatief aan de slag gaan met **artistieke vormen** stimuleert leerlingen om nieuwe contexten en denkkaders te verkennen en te ontwikkelen. Het helpt hen diverse toekomstbeelden vorm te geven en bespreekbaar te maken vanuit een open houding met respect voor diverse waarden.

Zowel tijdens het beschouwen, creëren als reflecteren is **verbeelding** de rode draad in het creatief proces. Verbeelden verwijst naar een mentale actie waarbij leerlingen fantaseren en nieuwe contexten verzinnen. Via bouwstenen, materialen en technieken nemen leerlingen verschillende artistieke vormen waar, interpreteren ze, experimenteren en creëren ermee. Leerlingen drukken hun ideeën uit. Ze gebruiken daarbij strategieën die het creatief denken stimuleren.

Kunst kaderen

Via **kunst** kijken en luisteren de leerlingen op een kritische en diverse manier naar **cultuur** (de mens, de wereld, religie ...). Binnen artistieke vorming krijgen leerlingen verschillende kunst domeinen en kunststromingen aangereikt. Ze onderzoeken en bespreken **onderwerp** en **bedoeling** (intentie en functie) van kunst. Ze plaatsen kunst in tijd en ruimte en in een culturele, sociale, politieke en economische context.

Kunst waarderen

Leerlingen geven aan wat hen aangrijpt of onverschillig laat. Ze leren een mening vormen over **kunst**. Leraren zetten leerlingen op weg om aan de hand van criteria die mening te onderbouwen of bij te stellen. Leerlingen gaan daarvoor in dialoog met de anderen, de wereld en zichzelf. Vanuit verschillende perspectieven nemen ze kunst waar. Ze motiveren hun mening met respect voor het oordeel van anderen.

Kunst integreren

Artistieke vorming komt helemaal tot zijn recht wanneer het een bewust aandeel heeft in de vorming van een jonge mens tot persoon. Door het beschouwen, creëren en reflecteren geeft **kunst** zin en betekenis aan 'ik', 'de ander' en 'de wereld' (**uniciteit in verbondenheid**). Kunst doet leerlingen als mens breder en dieper

denken, voelen en leven. Leerlingen ontwikkelen hun eigen talenten en leren omgaan met hun *kwetsbaarheid*, grenzen, dromen en groeikansen.

Leerlingen ontwikkelen het vermogen om hun eigen creatieve en expressieve opvattingen af te toetsen aan die van anderen. Leerlingen ontwikkelen visie ten opzichte van kunst en [cultuur](#), ze ontdekken hoe ze zich dankzij kunst en cultuur verhouden ten opzichte van anderen en de wereld.

3.3 Opbouw

Artistieke vorming vereist een [artistiek proces](#) waarbij we beschouwen, creëren en reflecteren voortdurend op elkaar afstemmen.

Beschouwen

Artistieke vorming begint bij gericht kijken en luisteren, mijmeren, filosoferen, ervaren, beleven, verwonderen, genieten van [kunst](#) en [cultuur](#).

Vanuit een open houding onderzoeken leerlingen hoe cultuur groeit en zien ze gelijkenissen en verschillen in hun interpretaties. Leerlingen leren begrijpen hoe artistieke talen werken en hoe kunst tot leven komt.

Creëren

Tijdens het creëren doorlopen leerlingen een [artistiek proces](#):

Tijdens het artistiek proces is er een intense wisselwerking tussen beschouwen en creëren. Kenmerkend voor dit proces is dat de leerling zijn creatie via trial and error opbouwt. Het is een proces waarbij waarnemen, interpreteren, experimenteren en creëren elkaar afwisselen. Creëren betekent ook actief aan de slag gaan met diverse bouwstenen, materialen en technieken.

Leerlingen onderzoeken binnen hun artistiek proces hoe [vormgeving](#) de betekenis ([onderwerp](#) of [bedoeling](#)) van [kunst](#) kan versterken.

Reflecteren

Reflecteren betekent een helikopterzicht innemen. Door te reflecteren aan de hand van criteria krijgen leerlingen een beter inzicht in hoe

- ze beschouwen en creëren;
- beschouwen en creëren elkaar versterken;
- artistieke creaties tot stand komen;
- ze zichzelf artistiek kunnen versterken en uitdrukken;
- een artistieke creatie impact heeft op anderen, hoe die helpt [cultuur](#) te begrijpen.

Reflecteren kan op elke moment gebeuren. De leerling blikt terug op het eigen leerproces en formuleert leer- en groeikansen voor zichzelf.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan Artistieke vorming in de tweede graad bouwt verder op de leerplannen Artistieke vorming, Beeld en Muziek uit de eerste graad.

Artistieke vorming Co (versie januari 2022)
2de graad D-, D/A-, A-finaliteit

In de wenken bij de leerplandoelen staat aangegeven welke elementen al aangebracht zijn in de loop van de eerste graad.

Scholen bouwen een visie uit over hun aanbod aan artistieke vorming over de graden heen. Ze denken na over hoe ze een leerlijn uitwerken. Welke **artistieke vormen** komen aan bod in de eerste graad en welke laten ze aan bod komen in de tweede en derde graad? De eigenheid van de leerlingen en de studierichtingen spelen daar een rol in.

Eerste graad	Tweede graad
Openstaan voor kunst- en cultuuruitingen van eigen en andere culturen	Interesse voor (elkaars) kunst- en cultuuruitingen
Onderwerp, bedoeling en bouwstenen van kunst- en cultuuruitingen waarnemen	Waarnemen en interpreteren van onderwerp en bedoeling van kunst- en cultuuruitingen.
Onderzoeken hoe bouwstenen, onderwerp en bedoeling elkaar onderling beïnvloeden in kunst	Analyseren hoe vormgeving, onderwerp en bedoeling elkaar onderling beïnvloeden
Kunstuitingen in verband brengen met tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen	Onderwerp, bedoeling en vormgeving verbinden met tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen
Verbanden tussen artistieke vormen onderzoeken	Expressiemogelijkheden van artistieke vormen verkennen
Artistiek werk i.f.v. een afgebakende opdracht creëren vanuit de eigen verbeelding	Artistiek werk creëren vanuit de eigen verbeelding
Presentatietechnieken eigen aan de kunsten inzetten	Artistiek werk presenteren
Om tot meer diepgang te komen, zoeken leerlingen naar verbinding tussen de artistieke vormen doorheen de opdrachten (ArVo) Muzikale ervaringen naar een andere kunstvorm transformeren (Muziek)	Artistieke vormen in interactie laten gaan
Gedachten en gevoelens bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen uitdrukken	Invloed van kunst- en cultuuruitingen op gedachten, gevoelens en gedrag uitdrukken
Reflecteren en communiceren over het eigen artistiek proces en product en dat van medeleerlingen	Communiceren over het eigen artistiek proces en product en dat van medeleerlingen
Vanuit eigen creatieve ervaringen waardering uitdrukken voor kunst- en cultuuruitingen	Vanuit eigen creatieve ervaringen waardering uitdrukken voor vormgeving en inhoud van kunst- en cultuuruitingen

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

Overeenkomsten en verschillen tussen de leerplandoelen opgenomen in Artistieke vorming, in de rubriek 'Artistieke vorming' binnen MEAV en in de rubriek 'Artistiek en creatief' binnen Mavo.

	Artistieke vorming	MEAV	Mavo
De leerlingen drukken hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen uit met aandacht voor de rol van empathie, aantrekkingskracht en respect.	x	x	x
*De leerlingen tonen interesse voor (elkaars) kunst- en cultuuruitingen.	x	x	x
De leerlingen tonen aan dat ze onderwerp en bedoeling van kunst- en cultuuruitingen op verschillende manieren kunnen waarnemen en interpreteren.	x	x	x

De leerlingen analyseren hoe bedoeling, onderwerp, vormgeving en expressie elkaar onderling beïnvloeden in kunst- en cultuuruitingen	x	x	x
De leerlingen verbinden onderwerp, bedoeling en vormgeving van kunstuitingen met tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen waarin ze voorkomen	x	X (enkel D)	
De leerlingen verkennen expressiemogelijkheden door te experimenteren met bouwstenen, materialen en technieken van artistieke vormen	x		
De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding	x	x	x
De leerlingen presenteren hun artistiek werk	x		
De leerlingen laten verschillende artistieke vormen in interactie gaan	x		
De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden	x	x	x
De leerlingen communiceren over het eigen artistiek proces en product en dat van medeleerlingen	x		
De leerlingen drukken hun waardering voor vormgeving en inhoud van kunst- en cultuuruitingen uit vanuit het eigen creatieve ervaringen	x	x	x

3.4.3 Samenhang met de derde graad

Het leerplan Artistieke vorming van de derde graad bouwt verder op het leerplan Artistieke vorming van de tweede graad en ondersteunt de leerlingen in het verder groeien in artistieke en culturele competenties.

3.5 Aandachtspunten

- Het leerplan legt geen [artistieke vorm](#) vast. Scholen kunnen kiezen voor een artistieke vorm, maar kunnen ook meerdere artistieke vormen aan bod laten komen. Bij de keuze voor artistieke vormen of een combinatie ervan kan je vertrekken van de specificiteit van de studierichting, de talenten of interesse van de leerlingen, je eigen sterktes als leraar ... Het is verrijkend als leerlingen in aanraking komen met disciplines waar ze niet of minder mee vertrouwd zijn. Zo kunnen ze hun blik verruimen en nieuwe talenten ontdekken.
Het leerplan artistieke vorming biedt de nodige ruimte om aandacht te besteden aan Beeld in het ene leerjaar van de graad en aan Muziek in het andere leerjaar.
- Er zit geen chronologische noch hiërarchische volgorde in de leerplandoelen. Bij de uitwerking van lessen, projecten (al of niet vakoverschrijdend) neem je bij voorkeur meerdere doelen uit de drie rubrieken 'beschouwen', 'creëren' en 'reflecteren' samen. Leraren kunnen kiezen wat ze wanneer aan bod laten komen. Het is belangrijk dat er voldoende aandacht gaat naar het creëren en het zich artistiek uitdrukken zodat leerlingen alle ruimte krijgen om creatief aan de slag te gaan.
- In het leerplan ligt de focus voornamelijk op het proces dat de leerling doorloopt. Procesevaluatie is cruciaal om de leerling inzicht te geven in zijn groei. Als leraar kan je het proces op diverse manieren zichtbaar maken.
- Artistieke vorming biedt kansen om verschillende artistieke vormen in dialoog te laten gaan via cross-overs, transformeren, transfer, verbinden ...
- Het is belangrijk om regelmatig te vertrekken vanuit een open creatieve uitdaging waarbij ingezet wordt op het creatief denken van leerlingen. Daarbij gebruiken leerlingen strategieën die het creatief denken ondersteunen zoals [divergent denken](#) en [convergent denken](#).

- Specifiek voor de leerlingen van de A-finaliteit is het belangrijk dat leerlingen voldoende kansen krijgen om
 - hun fantasie in te zetten;
 - concreet aan de slag te gaan met bouwstenen, materialen en technieken van de gekozen artistieke vorm(en);
 - zich te kunnen uitdrukken in een artistieke taal via zingen, musiceren, beeldend werken, dans, expressief taalgebruik ...
- Tot het complementair gedeelte van het leerplan behoren de leerplandoelen over experimenteren (LPD 6), presenteren (LPD 8), artistieke vormen in interactie laten gaan (LPD 9) en communiceren (LPD 11). Deze leerplandoelen versterken de overige leerplandoelen en zorgen voor een sterke leerlijn over de graden heen. Ze worden in het leerplan aangeduid met (F). Vanuit de specificiteit van de studierichting kan je zelf leerplandoelen toevoegen, of de leerplandoelen contextgericht inkleuren.
- Enerzijds is het belangrijk om aan te sluiten bij de eigen leefwereld van de leerlingen. Anderzijds is het belangrijk om elementen van de eigen of andere culturen binnen te brengen waarmee de leerlingen minder of niet vertrouwd zijn zodat ze hun blik verruimen.
- Het is belangrijk om leerlingen in contact te brengen met [kunst](#) en [cultuur](#) buiten de school. Dat kan onder meer via culturele organisaties, deeltijds kunstonderwijs, erfgoedinstellingen, kunstenaars, musea, (socio)-culturele centra, openbare ruimtes ... Samenwerking met kunstenaars en externe organisaties biedt mogelijkheden om expertise van buitenaf binnen te brengen in de school.
- Je kan kunst en cultuur integreren in de school door samen te werken met andere vakken of kunst duidelijk aanwezig te stellen in de school. Kunst en cultuur kan als een basis of verrijking gebruikt worden voor het opstarten van projecten of vakoverschrijdende thema's.
- Sommige onderdelen van het leerplandoel zijn weergegeven in oranjebruin en Italic. Dit betekent dat deze onderdelen aan bod kwamen in de eerste graad.

4 Leerplandoelen

Leerlingen groeien in [kunst](#) door te beschouwen, te creëren en te reflecteren. De bouwstenen, materialen en technieken van de gekozen [artistieke vorm](#) (audiovisuele media, beeld, dans, muziek, woord/drama) zijn hun tools.

4.1 Beschouwen

LPD 1 De leerlingen drukken hun interesse voor [kunst- en cultuuruitingen](#) uit met aandacht voor de rol van empathie, aantrekkingskracht en respect.

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A1; II-MEAV-da LPD A1; II-MaVo-a LPD 29; II-Eng-d LPD 7; II-Fra-d LPD 7; II-Eng-da LPD 7; II-Fra-da LPD 7; II-EnFr-a LPD 7

- ✓ Het uitdrukken kan op diverse manieren gebeuren:
 - via woorden: mondeling of schriftelijk toelichten;
 - via symbolen, emoticons, kleurencodes, graadmeter ... ;
 - expressief via [artistieke vormen](#) zoals (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woord/drama;
 - door een verzameling van foto's, folders, brochures, geluidsopnames, videofragmenten ... van favoriete werken aan te leggen;
 - ...

- ✓ 'Inter-esse' betekent ertussen staan, te midden van [kunst](#) staan. Je kan met leerlingen nagaan waar hun interesse naartoe gaat en wat kunst met hen doet. Je kan daarbij aandacht besteden aan de gedachten, gevoelens en voorkeuren van de leerlingen.
- ✓ De culturele context bepaalt mee de interesse van de leerlingen:
 - de ervaringen die leerlingen buiten de school opgebouwd hebben (bv. in het deeltijds kunstonderwijs, opvoeding, culturele context);
 - de kunst en [cultuur](#) waar leerlingen vanuit hun (sub)cultuur mee vertrouwd zijn (bv. muziek, films ...);
 - ...

De lessen artistieke vorming bieden kansen om leerlingen te begeleiden in het ontwikkelen van hun culturele identiteit: wie zijn ze, wat zijn hun culturele voorkeuren en hoe ontwikkelen die?
- ✓ Naast de link met de basisleerplannen Engels en Frans is er ook een link met een gelijkaardig doel in de specifieke leerplannen Engels en Frans.

LPD 2 * De leerlingen tonen interesse voor elkaars [kunst- en cultuuruitingen](#).

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A2; II-MEAV-da LPD A2; II-MaVo-a LPD 30

Samenhang eerste graad: De leerlingen leren in de eerste graad open staan voor [kunst](#) van eigen en andere culturen (I-ArVo-ab LPD 5; I-Bee-ab LPD 5; I-Muz-ab LPD 6).

- ✓ De leerlingen staan open voor elkaars artistieke creaties en het bijhorende proces. Ze verrijken en versterken hun interesse in dialoog met medeleerlingen en leraar.
- ✓ Leerlingen tonen empathie en respect voor elkaars kunst- en cultuuruitingen en gaan om met hun gevoelens van aantrekkingskracht ... Je kan daarbij een link leggen met LPD 1.

LPD 3 De leerlingen tonen aan dat ze [onderwerp](#) en [bedoeling van kunst- en cultuuruitingen](#) op verschillende manieren kunnen waarnemen en interpreteren.

★ [Multiperspectiviteit](#)

[Gelaagdheid](#) van interpretaties

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A3; II-MEAV-da LPD A3; II-MaVo-a LPD 31

Samenhang eerste graad: De leerlingen zijn vanuit de eerste graad vertrouwd met onderwerp en bedoeling van kunst- en cultuuruitingen (I-ArVo-ab LPD 2; I-Bee-ab LPD 2; I-Muz-ab LPD 2).

- ✓ De tweede graad zoomt in op [kunst](#) als communicatiemiddel: de weg van de zender naar de ontvanger of omgekeerd, context ...
- ✓ De leerlingen interpreteren [onderwerp](#) en [bedoeling](#) van kunst- en cultuuruitingen. Ze ondervinden dat je vanuit meerdere standpunten naar [kunst](#) kan kijken en luisteren ([multiperspectiviteit](#)):
 - vanuit het standpunt van de kunstenaar, uitvoerder, luisteraar, toeschouwer, curator/samensteller, suppoost/museumbewaker,

decorbouwer, klankman, tekstschrijver, criticus in de pers, roadie, kunsthandelaar, opdrachtgever ... ;

- vanuit tijds- en ruimteperspectieven. Bv. elkaars culturele achtergrond, iemand aan het hof van Louis XIV, teletijdmachine, kunst uit andere plaatsen, subculturen ... ;
- vanuit verschillende artistieke vormen. Hoe worden onderwerp en bedoeling uitgedrukt via een andere artistieke vorm?

Daarbij kan je leerlingen laten wisselen van perspectief. Ze leren zich inleven in verschillende standpunten bv. via rollenspel.

- ✓ Er zijn meerdere manieren om naar kunst te kijken (gelaagdheid). Artistiek werk bestaat uit verschillende lagen zoals de vertellende laag, de esthetische laag, de technische laag, de verbindende laag (met andere artistieke werken, de geschiedenis, jezelf ...). Door de lagen te analyseren, leren ze het werk begrijpen en plaatsen en ontdekken ze dat er overeenkomsten en verschillen in interpretaties zijn.

LPD 4 De leerlingen analyseren hoe onderwerp, bedoeling, vormgeving en expressie elkaar onderling beïnvloeden in kunst.

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A4; II-MEAV-da LPD A4; II-MaVo-a LPD 32; II-Ned-d LPD 12, 13

Samenhang eerste graad: In de eerste graad onderzoeken de leerlingen aan de hand van aangereikte criteria hoe bouwstenen, onderwerp en bedoeling van kunst elkaar onderling beïnvloeden (I-ArVo-ab LPD 4; I-Bee-ab LPD 4; I-Muz-ab LPD 4).

- ✓ Het analyseren kan op verschillende manieren gebeuren zoals vergelijkend kijken of luisteren, de context van het kunstwerk zien, vaktaal (bouwstenen, materialen en technieken) gebruiken vanuit het beschouwen en creëren, analyseren hoe en waarom artistieke stijlen ontwikkelen en interageren ...
- ✓ Naast de link met het basisleerplan Nederlands D-finaliteit is er ook een link met een gelijkaardige doelen in de specifieke leerplan Nederlands van de D-finaliteit.

LPD 5 De leerlingen verbinden onderwerp, bedoeling en vormgeving van kunstuitingen met tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen waarin ze voorkomen.

- ★ De invloed van waarden, normen en gewoontes, en het doorbreken ervan

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A5; II-Ges-d LPD 6, 7; II-Ned-d LPD 13

Samenhang eerste graad: In de eerste graad brengen leerlingen kunstuitingen in verband met de tijd, de ruimte en de maatschappelijke domeinen waarin ze voorkomen (I-ArVo-ab LPD 6; I-Bee-ab LPD 6; I-Muz-ab LPD 7).

- ✓ Het leerplandoel is specifiek gericht op de doorstroomfinaliteit. Het kan vrijblijvend ingezet worden in de dubbele finaliteit of arbeidsmarktgerichte finaliteit.
- ✓ Leerlingen brengen elementen van vormgeving (bouwstenen, materialen en technieken), onderwerp of bedoeling in verband met tijd, ruimte of context. Denk daarbij aan invloeden van:

- de ruimte zoals geografisch, plaatsen, gebouwen;
 - de tijdsgeest zoals het moment van de dag, in de week, vroeger en nu ... ;
 - het gebruik van bouwstenen, materialen en technieken vroeger en nu, hier en elders ... ;
 - andere culturen (westerse, niet-westerse, subculturen ...), sociaal (feest, vluchtelingen, verenigingen, protest ...), economisch (al dan niet gesubsidieerd, reclame, sponsoring ...), politiek (gebruik van kunst en muziek door partijen, propaganda, protest ...).
- ✓ Naast de link met de basisleerplannen Nederlands en Geschiedenis D-finaliteit is er ook een link met een gelijkaardig doel in de specifieke leerplannen Nederlands en Geschiedenis D-finaliteit.

4.2 Creëren

LPD 6 De leerlingen verkennen expressiemogelijkheden door te experimenteren met bouwstenen, materialen en technieken van de gekozen artistieke vorm(en). (F)

Samenhang eerste graad: In de eerste graad hebben de leerlingen al geëxperimenteerd met bouwstenen, materialen en technieken van enkele artistieke vormen (I-ArVo-ab LPD 10; I-Bee-ab LPD 9; I-Muz-ab LPD 10).

- ✓ Tijdens het experimenteren onderzoeken leerlingen vormgeving om
 - hun artistiek werk creatiever, persoonlijker en betekenisvol te maken;
 - onderwerp en bedoeling beter tot hun recht te laten komen.

LPD 7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

- ★ Koppelen van eigen onderwerp en bedoeling aan vormgeving (bouwstenen, materialen en technieken)

Hanteren van enkele (basis)technieken van de gekozen artistieke vorm(en)

Artistiek proces

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A6; II-MEAV-da LPD A5; II-MaVo-a LPD 33; II-Ned-d LPD 15; II-Ned-da LPD 12; II-Ned-a LPD 8; II-Eng-d LPD 11; II-Fra-d LPD 11; II-Eng-da LPD 11; II-Fra-da LPD 11

Samenhang eerste graad: In de eerste graad creëren leerlingen vanuit hun verbeelding in functie van een afgebakende opdracht (I-ArVo-ab LPD 12; I-Bee-ab LPD 12; I-Muz-ab LPD 14). Ze gebruiken daarvoor strategieën die het creatief denken stimuleren (I-ArVo-ab LPD 16; I-Bee-ab LPD 16; I-Muz-ab LPD 18) en hanteren basistechnieken van diverse artistieke vormen (I-ArVo-ab LPD 14; I-Bee-ab LPD 14; I-Muz-ab LPD 10).

- ✓ Voorzie een divers aanbod aan bouwstenen, materialen en technieken. Je kan leerlingen daaruit laten kiezen. Keuzemogelijkheden versterken de motivatie.
- ✓ In functie van het artistiek proces, kan je leerlingen gebruik laten maken van
 - strategieën voor divergent denken en convergent denken;

- variëren in en combineren van bouwstenen;
- ...
- ✓ Naast de link met de basisleerplannen Nederlands is er ook een link met een gelijkaardig doel in de specifieke leerplannen Nederlands.

LPD 8 De leerlingen presenteren hun artistiek werk. (F)

Samenhang eerste graad: In de eerste graad maken leerlingen kennis met presentatietechnieken eigen aan de kunstvorm waarmee ze werken (I-ArVo-ab LPD 15; I-Bee-ab LPD 15; I-Muz-ab LPD 17).

- ✓ Presenteren maakt deel uit van het artistiek proces en zorgt ervoor dat leerlingen hun artistiek werk versterken. Presenteren kan tijdens elk moment van het artistiek proces. De leerlingen maken gerichte keuzes. Ze ervaren daarbij dat er diverse presentatietechnieken mogelijk zijn bij artistiek werk. Maken ze evidente keuzes of gaan ze tegen de stroom in?
- ✓ De leerlingen tonen fier, met zelfvertrouwen en met goesting eigen of gezamenlijk werk. Een presentatie van eigen of gezamenlijk artistiek werk kan leiden tot een ontmoeting, een inhoudelijk gesprek met anderen, een waardering en positief-kritische (zelf)reflectie op het proces en het product (zie ook LPD 11).
- ✓ Bij het presenteren van artistiek werk kunnen de leerlingen de artistieke processen en resultaten aanwezig maken in de klas, de school en de schoolomgeving. De school ademt als het ware kunst.

LPD 9 De leerlingen laten verschillende artistieke vormen in interactie gaan. (F)

- ✓ Mogelijkheden om artistieke vormen met elkaar in interactie te laten gaan: transformeren, combineren, verbinden, integreren, co-creëren, interdisciplinair (samen) werken, associëren ...

4.3 Reflecteren

LPD 10 De leerlingen drukken uit hoe kunst hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloedt.

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A7; II-MEAV-da LPD A6; II-MaVo-a LPD 34; II-Ned-d LPD 11; II-Ned-da LPD 10; II-Ned-a LPD 11; II-Eng-d LPD 10; II-Fra-d LPD 10; II-Eng-da LPD 10; II-Fra-da LPD 10; II-EnFr-a LPD 8

Samenhang eerste graad: In de eerste graad leren leerlingen hun gedachten en gevoelens bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen uitdrukken (I-ArVo-ab LPD 9, I-Bee-ab LPD 8, I-Muz-ab LPD 9).

- ✓ Door artistieke processen te doorlopen en over kunst te praten krijgen leerlingen meer inzicht in hoe ze in de wereld staan: hoe ze communiceren, hoe ze vormgeven, hoe en wat ze (des)appreciëren, hoe ze verbinding opzoeken, hoe ze beïnvloed worden ...
- ✓ Het uitdrukken kan op diverse manieren gebeuren:

- via woorden: mondeling of schriftelijk toelichten;
 - via symbolen, emoticons, kleurencodes, graadmeter ... ;
 - expressief via [artistieke vormen](#) zoals (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woord/drama;
 - ...
- ✓ Naast de link met de basisleerplannen Nederlands, Engels en Frans is er ook een link met een gelijkaardig doel in de specifieke leerplannen Nederlands, Engels en Frans.

LPD 11 De leerlingen communiceren over het eigen [artistiek proces](#) en product en over dat van medeleerlingen. (F)

Samenhang eerste graad: De leerlingen zijn vanuit de eerste graad al vertrouwd met het reflecteren en communiceren over het eigen artistiek proces en product en dat van medeleerlingen (I-ArVo-ab LPD 17, I-Bee-ab LPD 17, I-Muz-ab LPD 19).

- ✓ Gebruik diverse criteria om leerlingen te laten reflecteren over het artistiek proces en product zoals
 - gebruikte bouwstenen, materialen en technieken;
 - gebruikte [artistieke vormen](#);
 - koppeling van [vormgeving](#) aan [onderwerp](#) en [bedoeling](#);
 - de gebruikte presentatietechniek;
 - ...
- ✓ Reflectie ligt aan de basis van de communicatie en gebeurt zowel tijdens als op het einde van een artistiek proces.

LPD 12 De leerlingen drukken vanuit hun creatieve ervaringen hun [waardering](#) voor [vormgeving](#) en inhoud van [kunst](#) uit.

Samenhang algemene vorming: II-MEAV-d LPD A8; II-MEAV-da LPD A7; II-MaVo-a LPD 35

Samenhang eerste graad: In de eerste graad uiten leerlingen hun waardering voor [kunst-en cultuuruitingen](#) vanuit hun unieke expressieve ervaringen (I-ArVo-ab LPD 18; I-Bee-ab LPD 18; I-Muz-ab LPD 20).

- ✓ Waarderen houdt naast een emotionele dimensie ook een cognitief aspect in. Vanuit hun creatieve ervaringen doen leerlingen kennis op. Ze onderbouwen daarmee hun waardering.
- ✓ Leerlingen maken gebruik van criteria zoals
 - bouwstenen, materialen en technieken;
 - koppeling van [vormgeving](#) aan [onderwerp](#) en [bedoeling](#);
 - gebruikte [artistieke vorm\(en\)](#) ...
- ✓ Leerlingen toetsen hun waardering voor [kunst](#) af aan verschillende perspectieven ([multiperspectiviteit](#)). Ze drukken op basis daarvan hun (des)appreciatie uit.
- ✓ Je kan leerlingen hun waardering laten uitdrukken vanuit de [gelaagdheid](#) van [kunst](#) zoals de expressieve laag, de vertellende laag, de esthetische laag, de technische laag, de verbindende laag (met andere artistieke werken, de geschiedenis, jezelf ...).

5 Lexicon

Artistiek proces

Tijdens het artistiek proces versterken beschouwen, creëren en reflecteren elkaar. Leerlingen ontwikkelen creatief vermogen in een iteratief proces waarin creatieve maak- en denkstrategieën centraal staan. Leerlingen nemen waar, interpreteren, experimenteren, werken uit, reflecteren, sturen bij, presenteren ... Creëren betekent vormgeving onderzoeken zoals

diverse technieken uitproberen, materialen combineren, met bouwstenen experimenteren. Het artistiek proces veronderstelt affectieve doelen zoals doorzetten, genieten, durf tonen, fierheid tonen (naar curriculum.nu).

Artistieke vormen

In dit leerplan onderscheiden we 5 artistieke vormen: (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woord/drama. Je kan verschillende artistieke vormen combineren tot mixed arts. Daaronder verstaan we een breed gamma aan genres: artistieke vormen uit verschillende tijden, stijlen en culturen (zie tabellen voor vormgeving).

Artistiek werk

Resultaat van artistiek creatieproces en de vormgeving waarbij de kunstenaar zijn onderwerp en bedoeling uitdrukt.

Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen

Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren, zichzelf uiten.

Convergent denken

Het maken van keuzes en begrijpen waarom die gemaakt worden, het houden van de focus op de opdracht of de bedoeling, synthetiseren, groeperen, keuzes maken in functie van de uitdaging of de opdracht, selecteren, samenvoegen ...

Cultuur

Cultuur is het betekenis geven aan de werkelijkheid door in dialoog te gaan met zichzelf, de ander en de wereld. Cultuur zit dus niet zozeer 'in' de dingen. Het zijn alle processen, activiteiten en inspanningen die gericht zijn op het vormgeven en duiden van de (steeds veranderende) werkelijkheid.

Divergent denken

Associaties maken, brainstormtechnieken, out of the box denken, kwantitatief uiteenlopende mogelijkheden bedenken voor een probleemstelling, experimenteren ...

Gelaagdheid

Gelaagdheid: verschillende betekenislagen (zoals symboliek, verhalen, opbouw ...), vanuit meerdere perspectieven (multiperspectiviteit), vanuit diepgang, vanuit verschillende contexten ...

Kunst

Kunst is een vorm van cultuur die gebruik maakt van verbeelding om onze ervaringen, gevoelens en herinneringen vorm en betekenis te geven. Dat gebeurt via diverse kunstvormen zoals klassieke kunst, etnische kunst, grafische kunst, audiovisuele kunst, hybride kunst, performance, toegepaste kunst ...

Kunst- en cultuuruitingen

Kunstuitingen is een verzamelnaam voor de 5 artistieke vormen: (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woord/drama.

Cultuuruitingen zijn gewoonten, gebruiken, traditie, religie, symbolen, rituelen ... Bijvoorbeeld: game, graffiti, kledij, landschap, religieuze feestdagen, feesten, gastronomie ...

Maatschappelijke domeinen

Politiek, sociaal, cultureel, economisch domein.

Multiperspectiviteit

Vanuit diverse standpunten: het standpunt van de kunstenaar, standpunt van de toeschouwer, diverse stromingen, kunstvormen, tijds- en ruimteperspectieven ...

Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen

Onderwerpen zoals dromen, humor, het leven, alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, dood, rituelen.

Verbeelding

Verbeelden doet nieuwe mogelijkheden ontstaan. Het verwijst enerzijds naar een mentale actie bij het beschouwen, waarbij leerlingen fantaseren en nieuwe contexten verzinnen. Anderzijds betekent verbeelding met bekende elementen iets nieuw maken en zo dingen en situaties bedenken en scheppen. Dankzij deze vaardigheid kunnen ze hun gedachten en gevoelens in een voor anderen waarneembare vorm gieten. Door gebruik te maken bouwstenen, materialen en technieken verbeelden leerlingen hun ideeën.

Waardering

Vanuit de eigenheid technische en esthetische waarde toekennen aan artistiek werk. Ook de waarde van originaliteit, variatie (cover, parodie ...), uitvoering of manier van tonen of tentoon stellen ... kan daarbij aan bod komen.

6 Inspiratie bij vormgeving

Vormgeving is een proces waarbij je onderzoekt hoe bouwstenen, materialen en technieken samengaan om ideeën, gevoelens, herinneringen, waarnemingen te verbeelden, verklanken, verwoorden, in beweging om te zetten ...

Bij het combineren van [artistieke vormen](#) kun je inspiratie halen uit onderstaande tabellen. In de kunstuitingen die leerlingen beschouwen of in de creaties die ze maken, kunnen ze zoeken naar welke bouwstenen, materialen en technieken aan bod komen.

(AUDIOVISUELE) MEDIA		
<i>Deze tabel wil inspirerend werken bij beschouwen, creëren en reflecteren. De lijst is niet limitatief.</i>		
BOUWSTENEN	MATERIALEN	TECHNIEKEN

<p>STILSTAAND BEELD</p> <p>BEWEGEND BEELD</p> <p>KADER</p> <p>ruimtesuggestie: diepte-, voor-en achterplan kadrage: close-up, afsnijding, focuspunt, symmetrie, compositie, evenwicht standpunt: vogel-, kikker-, ooghoogteperspectief beweging: draaien, vliegen, pan, zoom, tilt afstand: beeldgrootte</p> <p>BEELDASPECTEN</p> <p>licht: lichtrichting, schaduw kleur: kleurtonen, contrasten vervorming</p> <p>DIALOOG</p> <p>MUZIEK</p> <p>(ACHTERGROND)GELUID</p> <p>GELUIDSEFFECTEN</p> <p>Speciale geluiden, volume, echo</p> <p>VERVORMING</p> <p>MONTAGE</p> <p>volgorde ritme gelaagdheid (meerdere sporen)</p> <p>STRUCTUUR</p> <p>scenario narratieve structuur beeldcompositie auditieve compositie</p>	<p>INSTRUMENTEN</p> <p>media-apparaten (tablet, foto-apparaat, smartphone, videocamera, mediaspeler, microfoon, geluidsopnameapparatuur) montage-software</p> <p>ONDERSTEUNENDE MATERIALEN</p> <p>voorwerpen licht storyboard geluidsbanken geluidsmateriaal voor Foley</p>	<p>FOTOGRAFIE</p> <p>opnemen, bewerken, monteren</p> <p>VIDEO (FILM)</p> <p>opnemen, bewerken, monteren</p> <p>AUDIO</p> <p>opnemen, bewerken, monteren stemmen, (achtergrond-)geluid, muziek</p> <p>COMBINATIE VAN VIDEO, AUDIO EN FOTO</p> <p>samenspel, synchronisatie, versterken, verzwakken, contrasteren, uitvergroten</p>
--	---	---

BEELD		
<i>Deze tabel wil inspirerend werken bij beschouwen, creëren en reflecteren. De lijst is niet limitatief.</i>		
BOUWSTENEN	MATERIALEN	TECHNIEKEN
<p>LIJN</p> <p>punt lijnsoorten: rechte, gebroken lijnen, golvende lijnen, contourlijnen... lijndijktes lijngevoeligheid lijnkarakters: gevoelig, nerveus, agressief ...</p> <p>KLEUR</p> <p>primaire kleuren, secundaire kleuren kleurtinten, grijswaarden aardkleuren, pastelleuren kleurmenging: subtractieve, additieve, partitieve kleurverzadiging kleurharmonie monochromie/polychromie kleurcontrasten: warm/koud, licht/donker, complementaire kleuren kleurgebruik: expressief, symbolisch, functioneel kleurenpsychologie</p> <p>LICHT</p> <p>licht-donkercontrast eigen schaduw/slagschaduw licht- en schaduwwerking direct en indirect licht sfeerlicht</p> <p>VORM</p> <p>vormsoorten</p>	<p>DIGITAAL MATERIAAL</p> <p>foto's, video- en filmfragmenten, gsm</p> <p>NATUURLIJKE MATERIALEN</p> <p>hout, takken, bladeren, bessen, zand</p> <p>PAPIER EN KARTON</p> <p>klein, groot, divers</p> <p>PLASTISCHE MATERIALEN</p> <p>klei, papier maché</p> <p>SCHILDERMATERIALEN</p> <p>zoals waterverf, acrylverf, plakkaatverf, pigmenten (bv. tempera), inkt en bister</p> <p>SOEPELE MATERIALEN</p> <p>doeken, ijzerdraad, elektriciteitsdraden</p> <p>TEKENMATERIALEN</p> <p>tekenpotloden (hard en zacht), alcoholstiften, inkt</p>	<p>DROGE TECHNIEKEN</p> <p>schetsen tekenen (naar waarneming, naar fantasie, functioneel ...) kleuren (potlood, stift, pastel, houtskool ...) collage</p> <p>NATTE TECHNIEKEN</p> <p>schilderen met verf, inkt, bister, natuurlijke pigmenten (koffie, thee, bessen ...) dekkend schilderen, impasto, transparant, tamponeren, dripping, materieschildering ...</p> <p>GRAFISCHE TECHNIEKEN</p> <p>hoogdruk, diepdruk, vlakdruk, doordruk</p> <p>RUIMTELIJKE TECHNIEKEN</p> <p>boetsen, beeldhouwen, assemblage, constructie ...</p> <p>WERKEN MET SOEPELE MATERIALEN</p> <p>DIGITALE TECHNIEKEN</p> <p>fotografie, animatie, video, film, applicaties</p> <p>MIXED MEDIA</p>

<p>basisvorm vormcontrasten: geometrisch/ organisch, symmetrisch/ asymmetrisch, vlak/ruimtelijk vervorming: gemanipuleerde vorm (uitgetrokken, verlengd, gekneusd ...) vorm en restvorm stilleren van vorm open/gesloten patroon (herhaling van vorm) samengesteld en enkelvoudig</p> <p>COMPOSITIE schikking: horizontaal /verticaal, voor/achter/ overlapping, hoog/laag werken met: ritme, beweging, herhaling, contrast soorten composities: symmetrische compositie, asymmetrische compositie, centrale compositie, diagonale compositie overalcompositie, driehoekscompositie contrast</p> <p>RUIMTE ruimtesuggestie: afsnijding, overlapping, voor- en achtergrond groot-klein, hoog-laag perspectief: horizon, lijnperspectief (1 vluchtpunt, meerdere vluchtpunten), standpunt ruimtelijke compositie via: assemblage, stapeling, wegnemen, toevoegen</p> <p>TEXTUUR textuur-weergave of stofuitdrukking vlak, ruimtelijk zacht, hard, ruw, glad, korrelig</p>	<p>VERBINDINGSMATERIAAL touw, tape, oude kousen, ijzerdraad</p> <p>WAARDEVOL KOSTELOOS MATERIAAL oude kledij, gebruiksvoorwerpen (mixers, stoelen ...), isolatiemateriaal, tijdschriften, reclameaffecties</p>	<p>PERFORMANCE tableau vivant, body-art</p> <p>TECHNIEKEN OM TE BESCHOUWEN kijkwijzers VTS: Visual Thinking Strategies VTR: Visual Thinking Routines (=onderzoekend beschouwen) creërend beschouwen door te schetsen, beeld te transformeren naar andere artistieke vormen of met andere artistieke vormen te verbinden.</p>
--	--	--

DANS		
<i>Deze tabel wil inspirerend werken bij beschouwen, creëren en reflecteren. De lijst is niet limitatief.</i>		
BOUWSTENEN	MATERIALEN	TECHNIEKEN
<p>LICHAAMSBESEF lichaam als eenheid aparte lichaamsdelen knooppunten (knie, romp, schouder ...)</p> <p>LICHAAMSHOUDING open en gesloten gebogen en recht breed versus smal symmetrisch versus asymmetrisch</p> <p>BEWEGING stilstaan versus bewegen hoekig versus rond organisch versus mechanisch klein versus groot</p> <p>RUIMTE speelvlak: veel en weinig ruimte, afbakening plaats en afstand ten opzichte van anderen (formatie): voor en achter, naast, tegenover boven en onder ruimtelagen: hoog, midden, laag richtingen: links en rechts, omhoog en omlaag voor- en achterwaarts, diagonaal patronen: op de vloer, denkbeeldig in de lucht kettingfiguur</p>	<p>LICHAAM lichaamsdelen knooppunten</p> <p>ONDERSTEUNENDE MATERIALEN choreografie (grafische bewegingspartituur) muziek, partituur kledij, attributen decor, omkadring audiovisuele materialen</p>	<p>VERTREKpunt VAN BEWEGING één lichaamsdeel meerdere lichaamsdelen hele lichaam</p> <p>LICHAAMSCOORDINATIE EN -BESEF lichaamshouding bewegen met verschillende lichaamsdelen roteren: draaien met lichaamsdelen spotting: in een draai 1 focuspunt kiezen en hier snel naar terugkeren met de voeten afdrukken van de grond</p> <p>CUING ervaren van metrum en structuur in functie van beweging en dans</p> <p>CREATIEVE DANS dansimprovisatie verhalende dans dansexpressie</p> <p>DANS ONTWERPEN danspartituur bewegingsreeks</p> <p>GESTRUCTUREERDE DANS bewegingsreeks</p>

<p>TIJD</p> <p>duur: kort of lang</p> <p>tempo: snel of langzaam versnellen of vertragen</p> <p>volgorde: gelijktijdig, volgend op elkaar</p> <p>ritme: regelmatig versus onregelmatig accenten</p> <p>KRACHT</p> <p>spanning: gespannen of ontspannen spanning opbouwen of afnemen</p> <p>gewicht: evenwicht of uit evenwicht zwaar of licht gewichtsverdeling/ steunpunten</p> <p>energie: sterk en zwak, leunen en steunen</p> <p>bewegingsstroom: gecontroleerd (kunnen stoppen) doorgaan (moeilijk stoppen) explosief of beheerst</p> <p>COMPOSITIE of STRUCTUUR</p> <p>herhaling, variatie, en contrast eenvoudige vormen</p>	<p>volksdans: folkloredans, werelddans, boombal dansstijlen: moderne dans, jazzdans, klassieke dans</p> <p>DANS BELUISTEREN EN KIJKEN</p> <p>luister- en kijktechnieken via: bouwstenen, adjectievenlijsten luister- en kijkwijzer, associatie</p> <p>onderzoek via ruimte, context, tijd</p>
--	--

MUZIEK		
<i>Deze tabel wil inspirerend werken bij beschouwen, creëren en reflecteren. De lijst is niet limitatief.</i>		
BOUWSTENEN	MATERIALEN	TECHNIKEN
<p>RIJME / TOONDUUR</p> <p>lang – kort, regelmatig - onregelmatig accenten, rustig – druk</p> <p>MELODIE / TOONHOOGTE (HERTZ)</p> <p>hoog – laag, stijgend – dalend, groot - klein bereik, grote - kleine sprongen vloeiend – hoekig</p> <p>KLANKSTERKTE / DYNAMIEK (DECIBEL)</p> <p>sterk – zacht, versterken – verzachten</p> <p>KLANKKLEUR / TIMBRE</p> <p>vocaal - instrumentaal klankbron, speelwijze instrumenten, stemsoorten bezetting</p> <p>SAMENKLANK / HARMONIE</p> <p>eenstemmig - meerstemmig consonant - dissonant melodie, akkoorden, ritme</p> <p>TEMPO / SNELHEID (BPM, metronoomgetal)</p> <p>vlug – traag, versnellen – vertragen</p> <p>VORM / STRUCTUUR / TEXTUUR</p> <p>herhaling, variatie, contrast intro, refrein, strofe, tussenspel, slot eenvoudige vormen (ABA, rondo, variatievorm)</p>	<p>LICHAAMSEIGEN INSTRUMENTEN</p> <p>stem, lichaam</p> <p>MUZIEKINSTRUMENTEN</p> <p><i>zowel akoestisch als digitaal:</i></p> <p>ritmische muziekinstrumenten: drumstel, drumpads, djembé, cajon, conga's, maracas, claves, koebel, agogo, woodblock, buistrommel, guiro, triangel, handtrom, boomwhackers en tamboerijn...</p> <p>melodische muziekinstrumenten: Orff- instrumenten (klokkenspel, metallofoon, xylofoon), snaarinstrumenten zoals gitaar en basgitaar, keyboards</p> <p>harmonische muziekinstrumenten: ukulele, keyboard, piano, gitaar</p> <p>ONDERSTEUNEND MATERIAAL</p> <p>partituren: klassieke, alternatieve, grafische en digitale notatie</p> <p>audio-visueel materiaal</p>	<p><i>Per muzikale omgangsvorm</i></p> <p>VOCAAL MUSICEREN</p> <p>stemtechniek, ademhalingsstechniek, houding articulatie, klankprojectie samenspel synchronisatie onderzoekstechnieken: experimenteren met de stem</p> <p>INSTRUMENTAAL MUSICEREN</p> <p>speeltechniek per instrument speelhouding per instrument samenspel synchronisatie klankonderzoek per instrument: akoestisch – digitaal onderzoekstechnieken: experimenteren met akoestische en digitale instrumenten</p> <p>MUZIEK BELUISTEREN/MUZIEK BEKIJKEN</p> <p>luistertechnieken via de bouwstenen, via adjectievenlijsten, via luisterwijzers, via associatie ... onderzoek via ruimte, context, tijd ...</p> <p>MUZIEK TRANSFORMEREN naar andere kunstvormen en omgekeerd</p> <p>- beeld - beweging en dans - woord, drama</p> <p>MUZIEK ONTWERPEN</p> <p>ontwerpstechnieken: herhaling, variatie, contrast onderzoekstechnieken: experimenteren in functie van effect digitale toepassingen</p>

		improvisatietechnieken: vocaal, instrumentaal, corporeel
--	--	--

WOORD/DRAMA		
<i>Deze tabel wil inspirerend werken bij beschouwen, creëren en reflecteren. De lijst is niet limitatief.</i>		
BOUWSTENEN	MATERIALEN	TECHNIEKEN
<p>TAAL klank, woord, zin poëzie, proza, theatertekst</p> <p>LICHAAM mimiek, ondersteunende gebaren beweging</p> <p>SAMENSPEL solo, dialoog samenspel met anderen, dialoog met publiek tijd, ruimte</p> <p>STRUCTUUR tekstopbouw, verhaalopbouw visuele weergave: woordbeeld, regels herhaling, spanningsopbouw, sfeeropbouw, conflict</p> <p>SFEER EN STIJL woordkeuze, toon, zinsbouw, spanning, klankgebruik (intonatie, melodie, ...) taalverschuiving (nieuwe woorden, begrippen verzinnen)</p> <p>MUZIKALITEIT ritme, tempo/timing, dynamiek klankenspel: alliteratie, rijm, klanknabootsing</p> <p>ROL personage, standpunt, rolvastheid, inleving, transformatie, focus, présence, oogcontact, motief, opgewonden veer (innerlijk conflict)</p> <p>RUIMTE ruimtebewustzijn, ruimtesuggestie, ruimteverdeling, open spelen (publieksbesef), mise-en-scène</p> <p>TIJD timing, tijdsuggestie, tijd nemen (duur), werkelijke tijd/verbeelde tijd</p> <p>SCENE emotie, attributen hanteren, handelingen, situaties spelen, intentie (inzet)</p> <p>SAMENSPEL aandacht geven (contact maken) acceptatie, interactie generositeit (ridderlijkheid) koor</p>	<p>INSTRUMENTEN woorden, stem, lichaam figuren (poppen, schimmen, maskers ...)</p> <p>ONDERSTEUNEND MATERIAAL boeken, gedichten, voorwerpen, foto's kledij, rekvisieten, decor, teksten, grime (schmink), licht</p>	<p>VERDICHTING beeldspraak, metaforen, associaties, stijfiguren, gebalde formulering</p> <p>POEZIE gedichten schrijven, lezen, bedenken, voordragen</p> <p>VERHAAL vertellen, verzinnen, tekenen ...</p> <p>DIALOOG schrijven, verzinnen, improviseren</p> <p>TECHNIEKEN LICHAAM EN STEM stem- en ademhalingstechnieken lichaamsbewustzijn en -controle gevarieerde mimiek tekstzegging (articulatie, intonatie)</p> <p>VERBALE WERKVORMEN improvisatie, hoorspel, inspringspel, afspreekspel (toneelspel), teksttheater (dialoog), rollenspel, verteltheater, voordragen</p> <p>NON-VERBALE WERKVORMEN tableau vivant (standbeeldtheater), (panto)mime, clownerie/slapstick, performance</p> <p>SPELEN MET MATERIALEN (FIGURENTHEATER) poppenspel, objectentheater, maskerspel, schimmenspel</p> <p>ABSTRACTIE Dialoog zonder woorden, spel van enkel handen, mimiek, pantomime</p>

7 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

7.1 Infrastructuur

Een lokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

Naargelang de gekozen [artistieke vorm\(en\)](#) een lokaal met

- voldoende ruimte om te musiceren, veilig te bewegen;
- muziekinstallatie;
- grote onderhoudsvriendelijke vrijstaande tafels;
- spoelbak en afvalbakken;
- voldoende ruimte voor stockage.

7.2 Materiaal beschikbaar in de infrastructuur

Naargelang de gekozen [artistieke vorm\(en\)](#)

- gevarieerd instrumentarium: ritmische en melodische instrumenten;
- een begeleidingsinstrument;
- toegang tot opname- en weergaveapparatuur;
- materiaal om 2D en 3D te werken.

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

7.3 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

Naargelang de gekozen [artistieke vorm\(en\)](#)

- een basispakket om beeldend aan de slag te gaan.

8 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen eindtermen (ET) en cesuurdoelen (CD) realiseren.

[zie disclaimer]

Leerplandoel	Eindtermen en cesuurdoelen
1	ET 16.2

2	ET 16.1
3	ET 16.3
4	ET 16.4
5	ET 16.4; CD 1.2.5
6	--
7	ET 16.6; ET 16.7
8	--
9	--
10	ET 16.5
11	--
12	ET 16.6

8.1 Eindtermen

16.1 De leerlingen tonen interesse voor elkaars kunst- en cultuuruitingen.° (attitudinaal)

16.2 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Culturele persoonlijkheid zoals in keuzes in kledij, muziek, taal
- Unicité van een esthetische ervaring
- Rol van aversie, empathie en respect in wederzijds begrip

*Metacognitieve kennis

- Eigen culturele persoonlijkheid

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.3 De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Zintuigelijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen

- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankaarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Gelaagdheid bij interpretatie van onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen
- Gelaagdheid van de interpretatie van bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen
- Unicité van een esthetische ervaring

**Procedurele kennis*

- Waarnemen van kunst- en cultuuruitingen
- Geven van betekenis aan kunst- en cultuuruitingen
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.4 De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.

Met inbegrip van kennis

**Conceptuele kennis*

- Vormgeving, inhoud, uitdrukkingvorm, expressie
- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankaarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Invloed van waarden, normen en gewoontes

**Procedurele kennis*

- Toepassen van methodes voor het analyseren van de interactie tussen de betekenis van het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en de onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals beoogde en reële impact
- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.5 De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.

Met inbegrip van kennis

**Conceptuele kennis*

- Interactie tussen waarnemingen, gedachten, gevoelens en gedragingen
- De invloed van tijd, ruimte, maatschappelijke positie en persoonskenmerken

**Procedurele kennis*

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten, gevoelens en gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.6 De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7

*Conceptuele kennis

- Criteria om waardering uit te drukken
 - > Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7
 - > Samenhang van vormgeving en inhoud
 - > Unicité van een esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

- > Beeld
 - Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm
 - Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
 - Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf

- > Muziek
 - Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
 - Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
 - Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen
- > Drama
 - Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
 - Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
 - Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal
- > Dans
 - Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
 - Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
 - Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen
- > Audiovisuele media
 - Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
 - Technieken zoals montage, opname, sonorisatie
 - Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces
- Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting, verrassing
- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

- > Beeld
 - Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm
 - Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
 - Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf
- > Muziek
 - Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
 - Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
 - Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen
- > Drama
 - Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
 - Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
 - Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal
- > Dans
 - Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
 - Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
 - Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen
- > Audiovisuele media
 - Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
 - Technieken zoals montage, opname, sonorisatie
 - Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

*Procedurele kennis

- Selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen
- Koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out
- Gebruiken van basistechnieken van de gekozen discipline

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces
- Eigen verbeelding

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

8.2 Cesuurdoelen

1.2.5 De leerlingen brengen aspecten van vormgeving in kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin die voorkomen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

*Conceptuele kennis

- Aspecten van vormgeving zoals materialen, technieken en functie, in tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen
- Uitingen van kunst en cultuur zoals in media, in materieel en immaterieel erfgoed, in artistiek werk

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om aspecten van vormgeving in verband te brengen met de context waarin die voorkomen

*Metacognitieve kennis

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

Inhoud

1	Algemene inleiding	5
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	5
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	5
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.4	Differentiatie	7
1.5	Opbouw van de leerplannen.....	8
1.6	Tot slot	8
2	Situering	9
2.1	Samenhang in de tweede graad	9
2.1.1	Samenhang over de finaliteiten heen	9
2.2	Plaats in de lessentabel.....	9
3	Pedagogisch didactische duiding	9
3.1	Artistieke vorming en het vormingsconcept.....	9
3.2	Krachtlijnen	10
3.3	Opbouw.....	11
3.4	Leerlijnen.....	11
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	11
3.4.2	Samenhang in de tweede graad	12
3.4.3	Samenhang met de derde graad.....	13
3.5	Aandachtspunten.....	13
4	Leerplandoelen	14
4.1	Beschouwen	14
4.2	Creëren.....	17
4.3	Reflecteren.....	18
5	Lexicon	20
6	Inspiratie bij vormgeving.....	21
7	Basisuitrusting	25
7.1	Infrastructuur	26
7.2	Materiaal beschikbaar in de infrastructuur	26
7.3	Materiaal waarover elke leerling moet beschikken.....	26
8	Concordantie	26

8.1	Eindtermen.....	27
8.2	Cesuurdoelen	31